

М А Т И Ц А С Р П С К А

ЗБОРНИК
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

VI

Уредништво:

Др РУДОЛФ КОЛАРИЧ Др ПЕТАР ЂОРЂИЋ
Др ПАВЛЕ ИВИЋ

НОВИ САД
1963

ГЛАГОЛСКИ АКЦЕНАТ У МАЧВАНСКОМ ГОВОРУ

БЕРИСЛАВ М. НИКОЛИЋ

У овом раду говорићу о глаголском акценту у мачванском говору на основу материјала који сам прикупио током 1955. и 1956. године у мачванским местима: Причиновићу (Прич.), Бадовинцима (Бад.), Богатићу (Бог.), Бановом Пољу (БП) и Ноћају (Н). Теоријска објашњења даваћу полазећи од Белићева учења о словенском акценту.

1. ИНФИНИТИВ

1. У извесног броја глагола који у мачванском говору имају двојак акценат инфинитива, то се двојство може објаснити С о с и р о в и м законом (F. de Saussure) одн. метатонијом. Као пример на којем ћемо објаснити цео процес, узећемо глагол *мреџи*. Пре деловања Сосирова закона постојао је однос:

инф. **měrtī*, *ǐměrtī*

суп. **měrtъ*, *ǐměrtъ*.

После деловања Сосирова закона однос се мења:

инф. **měrtī* > *měrtī* > *měrtī*; отуда и *uměrtī*

суп. **měrtъ*, *ǐměrtъ*.

После деловања закона метатоније однос је још више измењен:

mrěтъ: *mrěti* > *mrěтъ*: *mrěti*

ǐmrěтъ: *ǐmrěti* > *ǐmrěтъ*: *ǐmrěti*.

Касније је дошло до различитих укрштања (в. А. Белић, *Конјуг.* 172-173; тзв. чакавски акут означавам Ившићевим знаком ~).

У мачванском говору ова појава долази до изражаја у ових глагола:

а) у глагола сложених од **несџи*:

α) *донěџи* (Н), *унěџи* (БП);

β) *дднěџи* (Бад., Прич. х 4, БП х 2), *дднěђу* (Прич. х 2), *изнěџи* (Прич.), *дднěџи* (БП, Прич.), *ǐрднěше* (Бад.), *ǐзнěџи* (Бад.), *унěџи* (Прич.);

б) у глагола сложених од *мреџи* и сл.:

α) *умрěџи* (Прич.), *узěџи* (Бад.), *узěћеше* (Бад.);

β) *изумрěџи* (БП), *умрěџи* (Бад. х 2, Прич., БП), *умрěђу* (Прич.), *узěџи* (Бад. х 3, Прич. х 5), *ǐредузěџи* (Прич.);

с) у тросложних глагола сложених од *ићи*:

α) *изџи* (Прич. х 2, Бад. х 3, БП), *изџу дџла на вџдела* (Прич.), *изађи* (Прич.), *оџиђи* (Прич. х 2, БП), *ǐронађи* (БП);

β) *џиђи* (Прич.), *дџиђи* (Прич. х 4, Бад. х 4), *дџиђеш* (Прич.).

Напомена. Двосложни глаголи сложени од *ићи* гласе доследно: *дођи* (Прич.), *нађи* (Бад., Прич.);

d) у глагола сложених од *иѣћи*, **весићи*:

α) *исидѣћи* (Прич.), *уидѣћи* (Прич.), *довѣсћи* (Прич. x 3), *довѣшићу* (БП), *одвѣсћи* (БП);

β) *ӣр̄двесићи* (Прич.).

2. Глаголи типа *ӣр̄есићи* имају као сложени једино Сосиров акценат: *озѣйсћи* (БП, Прич.), *извѣћи* (БП x 2), *извѣће* (Прич.), *обући* (Прич.), *одвѣћи* (Прич., Н), *иовѣће* (Прич.). Прости глаголи гласе доследно *ӣући* (Прич.) и сл.

3. Глагол *ме̄ӣнуићи* гласи у Мачви *ме̄ӣуићи* (Бад., Бог., Прич., БП).

4. Говори се: *додѣјаићи* (БП, Прич.) и *додѣјаићи* (БП, Бад.).

5. С обзиром на ситуацију у разним српскохрватским дијалектима, навешћу мачвански акценат и ових инфинитива:

сӣасћи (*сӣасѣм*) (Прич.), *ӣдсћи* (*ӣасѣм*) (Бад.);-

брӣзнуићи = *брӣзнуићи* (Прич.), *гра̄кнуићи* (Бад.), *гр̄ӯнуићи* (БП), *д̄ӣр̄нуићи* (Прич.), *ј̄ур̄нуићи* (Бог.), *г̄лӣс̄нуићи* (Бад., Прич.), *сӣр̄ӯг̄нуићи* (Бад.);-

ӣла̄нуићи (Прич.);-

кре̄ћаићи (БП), *скре̄ћаићи* (Бад.) = *скре̄ћаићи*, *скре̄ћ* x 2 (Прич.), *скре̄ћали* (БП), *о̄кре̄ћаићи* (Бад.), *о̄кре̄ћало* (Прич.);-

г̄уж̄ваићи (Прич.), *изг̄уж̄ваићи* (Прич.);-

воза̄каићи (Прич.), *каш̄љӯцаићи* (Бад.), *се̄ља̄каићи* (Прич.);-

заӯзимаићи (БП);-

г̄ӯӣаићи (свуда), *ӣрог̄ӯӣаићи* (Н);-

каш̄ља̄ићи (свуда), *лӣй̄саићи* (свуда);-

лӯӣаићи (Прич.), *сӣре̄маићи* (Прич.) = *сӣре̄маићи* (БП), *ӣӯӣӣаићи* (Прич., БП) = *ӣӯӣӣаићи* (Бад.);-

ба̄циићи = *ба̄циићи* (Прич.), *сӣре̄миићи* = *сӣре̄миићи* (Прич.), *бӯӣӣићи* (Бад.), *ӣробӯӣићи* (Н), *ӣӯӣӣићи* (БП), *на̄ӣӯӣићи* (Бог.);-

кре̄чиићи (Прич.), *ӣӯсӣӣићи* (Прич.);-

ӯва̄ӣӣићи (Бад.) = *ӯва̄ӣӣићи* (Бад.).

2. АОРИСТ

6. Два акценатска типа аориста, позната у савременом српскохрватском књижевном језику, постоје и у мачванском говору.

Први тип је онај у којем се акценат 2. и 3. једн. аор. повлачи на први слог, а у осталим лицима је на другом слогу (*ура̄дих - ӯра̄ди - ура̄дисмо*).

Други тип је онај у којем акценат остаје у свим лицима на истом слогу (*ӣрӣцах - ӣрӣча - ӣрӣчасмо; се̄дох - се̄де - се̄досмо*).

Белић сматра старим и акценат *ура̄дих - ӯра̄ди - ура̄дисмо* и акценат *ӣрӣцах - ӣрӣча - ӣрӣчасмо*. Повучени акценат у 2. и 3. једн. аор. своди се на стари акценат аориста - имперфекта. Акценат на крају особина је правог аориста. У случају глагола *се̄де - се̄досмо* Белић претпоставља акценатско уједначавање *се̄де - се̄досмо > се̄де - се̄досмо* под утицајем других облика са претериталном основом (*се̄сћи, се̄о, се̄ла*) (в. А. Белић, *Конјуг.* 174-185; уп. А. Белић, *Посӣанак ӣрасловенске глаголске сис̄теме*, Глас СКА, 164, стр. 17).

5. ПРЕЗЕНТ

а) глаголи с инфинитивном основном на сугласник

14. Глаголи с инфинитивном основном на сугласник деле се на две групе: прво, глаголи с акцентом на крају и, друго, глаголи с акцентом на првом слогу.

Глаголи с акцентом на крају

15. Даничић (нав. дело, 93) допушта двојак акцентат 1. и 2. л.мн. гл. типа *иѣћи*: *иѣчѣмо*, *иѣчѣше* и *иѣчѣмо*, *иѣчѣше*. Акцентат *иѣчѣмо* добијен је метатонијом, с тим што је *e* накнадно продужено у штокавском (А. Белић, *Конјуг.*, 155). Акцентат *иѣчѣмо* анологски је према *мрѣмо* (Белић, *loc. cit.*)

У Мачви нема акцента *иѣчѣмо* :

иѣчѣмо (Прич., Бад., БП), *иѣчѣше* (Прич.), *исѣчѣмо* (Бад.), *илѣиѣмо* (Прич.), *исилѣиѣмо* (Прич.) - *одведѣмо* (БП), *уведѣмо* (БП) - *увезѣмо* (Прич.).

16. Композита од глагола типа *иѣћи* имају у презенту само акцентат на крају:

иѣробѣдем (Бад.), *- иѣиѣчѣ* (Прич.), *- исилѣиѣше* (Прич.), *оилѣиѣше* (БП), *довѣдем* (Прич.), *довѣдѣ* (Прич., Бад., БП), *извѣдѣ* (Прич.), *навѣдѣ* (Прич.), *одвѣдѣ* (Прич., БП), *одвѣдѣ* (Прич.), *иовѣдем* (Прич.), *иовѣдѣ* (БП, Прич.), *иовѣдѣ* (Прич.), *иѣровѣдем* (Прич.), *сиѣровѣдѣ* (Прич.), *сиѣровѣдѣ* (Бад.), *увѣдѣ* (Прич., БП), *- довѣзѣ* (БП), *иовѣзѣ* (Бад.).

Када упоредимо оно што је речено у т. 15. с овим што је изнето у т. 16, види се да у мачванском говору глаголи типа *иѣћи* у презенту увек гласе: *иѣчѣм* - *иѣчѣмо*, *исѣчѣчѣм* - *исѣчѣчѣмо*.

17. Композита од глагола **несићи* имају у мачванском говору двојак акцентат презента:

а) данашњи кратки узлазни (') на основи (као у Даничића - нав. дело. 94) и б) данашњи кратки узлазни на префиксу. Акц. *дѣнесѣм* постао је метатонијом: **дѣнесѣмо* > *дѣнесѣмо*.

а) Акцентат (') на основи преовлађује: *дѣнесѣм* (Прич. x 9, Бад. x 4, БП), *дѣнесѣ* (Прич. x 5, Бад. x 2, БП), *дѣнесѣмо* (Прич. x 2, Бад.), *дѣнесѣ* (Прич. x 5, Бад. x 2, БП), *- изнесѣм* (Прич., Бад.), *изнесѣ* (Бад. x 2), *изнесѣмо* (Прич., Бад.), *изнесѣше* (Прич.), *изнесѣ* (Прич.), *- нанѣсѣм* (Прич.), *- однесѣм* (Бад. x 2, БП x 2), *однесѣ* (Бад.), *иоднесѣм* (Бад., БП), *иоднесѣ* (Бад.), *иоднесѣмо* (Прич., БП), *- иѣренѣсѣм* (Прич.), *иѣренѣсѣмо* (Прич.), *- унесѣм* (Прич.), *унѣсѣ* (Прич.), *унѣсѣмо* (Прич.), *унѣсу* (БП).

б) Акцентат (') на префиксу знатно је ређи: *дѣднесѣм* (Прич.), *дѣднесѣ* (БП), *дѣднесѣм* (Прич.), *дѣднесѣ* (БП), *унѣсѣм* (Прич.), *унѣсѣ* се (БП).

Глаголи с акцентом на првом слогу

18. Одрични облик 1 једн. през. гл. *моћи*: *не могу* има у мачванском говору двојак акцентат:

а) данашњи кратки узлазни (') на основи: *ја не могу да се инāйїйм* (Прич.), *не могу да иїрїїйм* (Прич.), *ја ... не могу* (Прич.), *не могу* (Прич. х 4, Бад. х 2, БП х 3);

б) данашњи кратки узлазни на негацији: *иїб не могу да вам кāжєм* (Бад.).

Акц. (*не*) *могу* настао је као последица деловања Сосирова закона (уп. Белић, *Конјуг.*, 148). Акц. *не могу* аналошки је према *мџєш* а овај је добијен метатонијом: **нџ можєшь* > *не мџєшь* (о. с. 157).

19. Глагол *ићи* има у мачванском говору двојак акценат презента: а) данашњи кратки силазни акц. (") и б) данашњи кратки узлазни акц. ('). Оба акцената нису подједнако распоређена на мачванској територији. Тип *идєм* чешћи је у Бадовинцима (југозапад), а тип *идєм* на истоку (Причиновић). Разлика је, међутим, квантитативна: оба типа могу се чути на целој мачванској територији. Акц. *идєм* Белић доводи у везу са през. *чўјєм* које се, м. очекиваног *чўјєм*, развило према инф. *чўйи* (чўти) (*Конјуг.* 156-157). Акц. *идєм* дошао је према *ићи* (који је настао по Сосирову закону).

а) *идєм* (Прич., Бад. х 2), *идє* (Прич. х 2), *идє* (Прич., Бад. х 2), *идє* (Бад. х 2, БП), *идє са шāјцом* (БП), *идє* (Бад.), *идємо* (Бад., БП), *идў* (Прич., Бад.), *идў* (Бад., БП), *идў* (БП, Н).

б) *идєм* (Прич. х 9, Бад. х 3, БП х 3), *идєш* (Прич. х 2), *идє* (Прич. х 11, Бад. х 4, БП х 3), *идємо* (Прич. х 12, БП, Н), *идєше* (Прич., БП), *идў* (Прич. х 7).

У вези са проклитиком постоје три могућности:

а) узлазни се акц., разуме се, не преноси: *нек идє* (Прич. х 2);

б) акцанат се најчешће преноси у виду кратког узлазног ('): *не идєм* (Прич. х 2, Бад., БП), *ишїо не идєш рāдишїи зāнāйї* (БП), *не идє* (Прич.), *не идє* (Бад.), *не идє* (Прич. х 2, Бад. х 2), *не идєше* (Бад.), *не иду* (Прич.), *- дā идємо* (Бад.), *нек идє* (Прич. х 6, БП), *не иду* (Прич.). С обзиром да је (") у *идєм* акценат аналошки према *чўјєм* где је дошао према инф. *чўйи* (< *чўйи*) и с обзиром да је појава скраћивања старог ' у " новија ствар, разумљиво је новоштокавско преношење типа *не идє*;

с) акценат се понекад преноси у виду кратког силазног ("): *нџ идєм* (Прич.), *нџ идє* (Прич.), *нџ иду* (Прич.). Мислим да се у преношењу типа *нџ идє* чува предметатонијска ситуација: силазни акценти могли су стајати само на првоме слогу.

20. Двосложни сложени глаголи од *ићи* имају двојак акценат презента:

а) дуги силазни: *дџєм* (Прич. х 2), *дџє* (Прич.), *дџємо* (Прич., Бад.), *дџў* (Прич.), *идџємо* (Бад.), *иџємо* (БП), *иџємо* (Бад. х 2);

б) кратки силазни: *дџємо* (Бад.), *идџєм* (Прич., Бад.), *идџєм* (БП), *идџє* (Прич.), *идџє* (Прич.), *идџємо* (Прич. х 6, Бад. х 2), *идџємо* (Прич.), *идџємо* (Прич., БП), *идџў* (Прич.). Показује ли акценат *идџєм* да је процес *јд > дј > ђ* извршен пре дуљења вокала пред сонантом?

21. През. од гл. *брāйи* и *иџāйи* има у мачванском говору двојак акценат а) данашњи кратки узлазни на првоме слогу (чешће), б) данашњи кратки силазни акц. на првом слогу (ређе). Акц. *бєрєш* одговара чакавском и ру-

ском и настао је метатонијом (**бѣрешь* > *берѣшь*). Акц. *бѣрѣш* представља остатак старих односа код сложених глагола: **ѣрѣберешь* > *ѣрѣберешь* а одагле и *бѣрешь* (в. А. Белић, *Конјугац.*, 157). Уп.:

а) *бѣрѣ* (Прич. х 2, БП), *берѣмо* (Прич., Бад.), *бѣрѹ* (Прич. х 2, Бад.), - *ѣрѣм* (Прич. х 2, Бад. х 2, БП), *ѣрѣш* (Бад.), *ѣрѣ* (Прич., Бад. х 3), *ѣрѣмо* (Прич. х 2, Бад.), *ѣрѣше* (Прич.), *ѣрѹ* (Прич. х 2, БП);

б) *бѣрѣ* (БП), *бѣрѹ* (БП).

22. Глаголи сложени од *брѣиши*, *ѣрѣиши* имају такође двојак акц. през.: а) данашњи кратки узлазни (') на преф. (чешће) и б) данашњи кратки узлазни (^) на првом слогу основе (ређе). Акц. *ѣберѣм* објашњен је у тачки 21. Акц. *ѣберѣш* настао је под утицајем простих глагола.

а) *ѣберѣм* (Бад.), *ѣберѣмо* (Прич, БП), *ѣѣберѣ* (Н), - *ѣѣрѣм* (Бад., БП), *ѣѣрѣм* (Прич.), *ѣѣрѣш* (Бад.), *ѣѣрѣ* (Прич., Бад.), *ѣѣрѣ* (Прич., Бад.), *ѣѣрѹ* (Прич.);

б) *ѣберѹ* (Бад.), *ѣзберѣ се* (Прич.).

23. Композита од *зѣиши* имају двојак акценат презента:

а) кратки узлазни на првом слогу основе: *ѣзѣѣм* (БП), - *ѣзѣѣм* (Прич.), - *ѣзѣѣм* (Прич. х 2), *ѣзѣѣ* (Прич. х 2), *ѣзѣѣ* (Прич. х 2);

б) кратки узлазни на префиксу: *ѣѣзѣѣм* (Прич.), - *ѣѣзѣѣш* (БП), - *ѣѣзѣѣм* (БП), *ѣѣзѣѣш* (БП), *ѣѣзѣѣ* (БП), *ѣѣзѣѣ* (Прич.), *ѣѣзѣѣ* (БП), *ѣѣзѣѣ* (БП, Прич.), *ѣѣзѣѣ* (БП х 2), - *ѣѣзѣѣ* (БП), - *ѣѣзѣѣм* (Прич.), *ѣѣзѣѣ* (Прич.).

б) Глаголи с инфинитивном основном на самогласник

24. Глагол *смѣјатиши* (се) има у Мачви тројак акценат презента:

а) Даничићев: *смѣјѹ се* (Бад.);

б) дуги узлазни: *смѣјѹ се* (Прич.);

с) кратки силазни: *смѣјѣм* (Прич. х 2), *смѣјѣм се* (Прич.), *смѣјѣм* (Прич.), *смѣјѣ се* (Прич., БП х 2), *смѣјѣше* (Бад.), *смѣјѣ* (БП).

Интересантан је акц. композита: *ѣѣсмѣјѣ* (Прич.), *ѣѣсмѣјѣмо* (Прич.).

25. Глагол *ѣијиши* има у Мачви двојак акценат през.:

а) кратки силазни: *ѣѣијѣм* (Прич.), *ѣѣијѣш* (БП), *ѣѣијѣ* (Прич. х 3, Бад.), *ѣѣијѣмо* (Прич. х 2), *ѣѣијѣмо* (БП), *ѣѣијѣ* (Прич. х 2), *ѣѣијѣ* (Бад. х 4, БП);

б) кратки узлазни: *ѣѣијѣ* (Прич.), *не ѣѣијѣ* (БП). Са Дан. (102) слаже се акц.: *ѣѣијѣм* (Прич.), *ѣѣијѣ* (Прич.).

Акц. *ѣѣијѣм* настао је према *ѣѣијиши*. Да ли је акц. *ѣѣијѣм* предметатонијски?

26. Глагол *ѣѣѣиши* има у Мачви тројак акц. през:

а) дуги узлазни: *ѣѣѣјѣм* (Бад., Прич.), *ѣѣѣјѣ* (Прич.), *ѣѣѣјѣ* (БП);

б) дуги силазни: *ѣѣѣѣјѣм* (Бад.), *ѣѣѣѣјѣ се ѹ рѹке* (БП), *не ѣѣѣјѣ* (Прич.), - *ѣѣѣѣјѣ* (Прич.), - *ѣѣѣѣјѣм* (Прич. х 2), *ѣѣѣѣјѣ* (Прич. х 2), - *ѣѣѣѣјѣм* (Прич.), *ѣѣѣѣјѣ* (БП);

с) кратки силазни: *ѣѣѣјѣ* (Бад.), *ѣѣѣјѣ се*, *ѣѣѣјѣ*, *не ѣѣѣјѣ* (Прич.).

27. Глагол *ѣѣѣѣѣиши* има двојак акценат през.: а) *ѣѣѣѣѣјѣм* (Прич., Бад.); б) *ѣѣѣѣѣјѣм* (Прич.).

У Дан. је *ѣѣѣѣѣиши* - *ѣѣѣѣѣјѣм* (175); у Мачви овај гл. има двојак акц.:

а) *о̀крѣћѣ* (Прич. х 2);

б) *о̀крѣћѣ* (Прич.).

28. Глагол *кѡйаѣи* има у Мачви такође двојак акц. през.:

а) кратки силазни: *кѡйа̄м* (Бад.), *кѡйа̄иш* (Прич.), *кѡйа̄* (Прич.), *кѡйа̄ се* (Прич., Бад., БП), *нѣ койа̄ се* (БП), *кѡйа̄* (Бад.), *кѡйа̄* (Прич. х 2, БП, Н), *кѡйа̄мо* (Бад. х 2, Прич., БП), - *искойа̄м* (Бад.), *искойа̄иш* (БП), *искойа̄ју* (Бад.), *искойа̄јѣ* (БП), *о̀койа̄мо* (Прич.), *о̀койа̄ју* (Бад.), - *ра̀скойа̄* (Бад.), - *у̀койа̄м* (Прич.);

б) кратки узлазни: *кѡйа̄иш* (Бад. х 3), *кѡйа̄* (Прич.), *койа̄мо* (Бад.), *кѡйа̄ју* (Прич., Бад.), - *йо̄ишкѡйа̄ју* (Прич.).

Акцент *кѡйа̄иш* добијен је метатонијом: *кѡйа̄иш* > *койа̄иш* (отуда чакавско *койа̄иш* према *мо̄йа̄иш*). Акцент *кѡйа̄иш* добијен је према сложеним глаголима: *о̀койа̄иш* > *о̀кѡйа̄иш*, а одатле и *кѡйа̄иш* (в. А. Белић, *Акц. сѣуд.*, 83-85 и д.)

Овако треба тумачити и акцент глагола *чѣшљаѣи* (Прич.): *чѣшља̄м се* (Прич.), *о̀чѣшља̄* (БП), *зачѣшља̄* (БП).

29. Глагол *имаѣи* доследно у презенту гласи *имам* - *имамо* - *имаѣе*.

30. У Даничића је *мѡйаѣи*, *мѡйа̄м* (нав. дело 166-167). У Мачви презент гласи *мѡйа̄* (Прич.), *мѡйа̄мо* (Прич.), *смѡйа̄* (Прич.), *смѡйа̄мо* (Прич.). Очеvidно је у Мачви укрштање типова *кѡйаѣи* и *мѡйаѣи*.

31. Одречни облик презента глагола *ва̄љаѣи* има у мачванском говору двојак акцент:

а) кратки узлазни на основи: *не ва̄ља̄иш* (Прич. х 2), *не ва̄ља̄ју* (Прич.);

б) кратки силазни на негацији: *нѣ ва̄ља̄* (Бад. х 2), *нѣ ва̄ља̄ју* (Прич.).

32. Глагол *јӯшиѣи* има двојак акцент презента:

а) *јӯро̄јӯшиѣ* (Бад.), *сӣӯшиѣмо* (Прич.);

б) *јӯшиѣиш* (Прич.), *јӯшиѣ* (Бад.).

33. Глагол *сѣремаѣи* има двојак акцент презента:

а) дуги силазни: *сѣрема̄* (Прич. х 4, БП), *сѣрема̄ се* (Бад., БП), *сѣрема̄мо* (Прич.), *сѣрема̄ју* (Прич. х 4), *сѣрема̄јѣ* (Бог.), *ра̀сѣрема̄* (Прич. х 2);

б) кратки силазни: *сѣрема̄ га* (Прич. х 2), *сѣрема̄* (Бад.), *сѣрема̄ју* (Бад.).

34. Глаголи *зайварѣи* и сл. имају у Мачви двојак акцент:

а) *зайварѣиш* (Прич.), *о̄йварѣмо* (Прич.) *о̄йварѣју* (Прич.);

б) *зайварѣју* (Прич.), *о̄йварѣју* (Прич.).

35. Глагол *баѣиѣи* има такође двојак акцент презента:

а) кратки силазни: *баѣиш* (Прич., БП), *баѣи* (Прич., Бад., БП), *баѣимо* (Прич.), *баѣѣ* (БП), - да *нѣ баѣим* (Прич.), - *ӣребаѣи* (Прич.), *ӣребаѣиѣе* (Прич.);

б) дуги силазни: *ӣзбаѣи* (Прич.), *ӣребаѣим* (Прич.).

36. У Даничића је *жӯриѣи*, *жӯрим* (нав. дело 132), а у Мачви: *жӯрим* (Прич., Бад. х 2, БП х 2, Н х 2), *жӯриммо* (Бад.), *жӯриу* (БП).

37. У Даничића је *но̄ћим*, *ӣреноћим* (нав. дело 145). Акцент *но̄ћим* настао је метатонијом. Акцент *ӣреноћим* такође је настао метатонијом: **ӣреноћимш* > *ӣренѡћимш* (в. Белић, *Конјуг.*, 163, 164). У Мачви се акцент престога глагола проширио и на сложени: *ӣренѡћим* (Прич.), *ӣренѡћи* (Бад.), *ӣреноћимо* (Прич. х 7), *ӣреноћиѣе* (Бад. х 2).

38. Глагол *сѣремѣи* у Мачви има двојак акц. през.:

а) кратки силазни: *сѣрѣмѣи* (Бад.), *сѣрѣмѣ* (Прич.), *сѣрѣмѣ* (Прич.), *сѣрѣмѣиѣ* (Прич.), *сѣрѣмѣ* (Прич.);

б) дуги силазни: *сѣрѣмѣм* (Прич. х 2), *сѣрѣмѣ* (БП).

39. Двојак акценат презента констатовано сам у глагола *у(х)ваѣиѣиѣи*:

а) *уваѣиѣм* (Прич. х 3), *уваѣиѣ* (Прич. х 2), *уваѣиѣ* (БП), *уваѣиѣмо* (Бад.), *уваѣиѣ* (БП), *уваѣиѣ* (Прич.);

б) *уваѣиѣмо* (Бад.).

40. У питању и емфазу 2. л. једн. презента гл. *видѣиѣи* може имати (') на првоме слогу: *видѣиѣи* (Прич.), *ѣиѣи видѣиѣи* (Прич.), *видѣиѣи*, *Саѣво* (Прич.).

41. Композита од глагола *држѣиѣи* имају у мачванском говору двојак акценат презентата:

а) данашњи кратки узлазни на основи: *издржѣиѣм* (Прич.);

б) данашњи кратки узлазни на префиксу: *издржѣиѣмо* (Прич.).

Инфинитив *држѣиѣи* настао је по Сосирову закону. Презент *држѣиѣм* аналошки је метатонијски према нпр. *кодѣиѣм* или сл.). Презент *издржѣиѣм* такође је аналошки [метатонијски акц. (према нпр. *окодѣиѣм* или сл.). У презенту *издржѣиѣм* аналошки метатонијски акценат простога облика пренет је и на сложени (према нпр. *окодѣиѣм* или сл.).

42. Одречни облик 3. л. једн. презента глагола *јесам* гласи у Мачви:

а) *није* (Прич., Бад., БП);

б) *није* (Прич., Бад., БП).

6. ГЛАГОЛСКИ ПРИЛОГ САДАШЊИ

43. Од малог броја примера које сам забележио, за акценат су карактеристични ови:

а) говори се: α) *идѣиѣи* (БП), *идѣиѣи ка Равњу* (БП) и β) *идѣиѣи* (БП), *идѣиѣи ка Црној Бари* (БП), *идѣиѣи ка Радѣнковићу* (БП);

б) према Даничићевом *учѣиѣи* (нав. дело 144) у Мачви сам забележио *учѣиѣи* (Прич.);

с) глаголи т. *жѣлѣиѣи* имају двојак акц.: α) *седѣиѣи* (Прич.), *сѣиѣијѣиѣи* (Бад.), *шрѣиѣиѣи кодѣиѣи* (Прич.) и β) *шрѣиѣиѣи кодѣиѣи* (Прич.).

Београд

Берислав М. Николић

ГЛАГОЛЬНЫЙ АКЦЕНТ В ГОВОРЕ МАЧВЫ

Резюме

Автор описал акцент следующих глагольных форм в говоре Мачвы: инфинитива, аориста, причастия прош. врем. 2-го (на -л), причастия прош. врем. страд. залога, настоящего времени, деепричастия наст. врем. Объяснения даны на основании учения А. Белича о словянском акценте.